

Tytuł: Zrozumieć Papuszę – Cyganie? Romowie? Kim i jacy są?

Scenariusz autorstwa Michaliny Jarmuż

Program: Kultura Polskich Romów. Poznajmy się

Rodzaj materiału: Scenariusz lekcji

Obszar nauczania: Gimnazjum: Język polski

Treści nauczania zgodne z podstawą programową

1. Wyszukuje w wypowiedzi potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty tekstu;
2. Porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie;
3. Odróżnia informacje o faktach od opinii;
4. Ze zrozumieniem posługuje się pojęciami dotyczącymi wartości pozytywnych i ich przeciwieństw oraz określa postawy z nimi związane, np. patriotyzm–nacjonalizm, tolerancja–nietolerancja, piękno–brzydota, a także rozpoznaje ich obecność w życiu oraz w literaturze i innych sztukach;
5. Omawia na podstawie poznanych dzieł literackich i innych tekstów kultury podstawowe, ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne, np. miłość, przyjaźń, śmierć, cierpienie, lęk, nadzieja, wiara religijna, samotność, inność, poczucie wspólnoty, solidarność, sprawiedliwość; dostrzega i poddaje refleksji uniwersalne wartości humanistyczne;
6. Dostrzega zróżnicowanie postaw społecznych, obyczajowych, narodowych, religijnych, etycznych, kulturowych i w ich kontekście kształtuje swoją tożsamość;
7. Uczestniczy w dyskusji, uzasadnia własne zdanie, przyjmuje poglądy innych lub polemizuje z nimi;
8. Operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych (na tym etapie rozwijanym i koncentrującym się przede wszystkim wokół tematów: rozwój psychiczny, moralny i fizyczny człowieka; społeczeństwo i kultura; region i Polska).

Pytanie kluczowe:

- Kim są Romowie/Cyganie?
- Jakie są różnice w kulturze romskiej a polskiej?
- Dlaczego poezja Papuszy jest tak cenna?

Cele i efekty lekcji:

Po zakończeniu lekcji uczniowie będą

1. Wiedzieć czym są i z czego wynikają uprzedzenia
2. Wiedzieć skąd pochodzą Cyganie
3. Znać dawne i współczesne dzieje Cyganów polskich
4. Wiedzieć, że Cyganie również tworzyli i tworzą baśnie, pieśni i poezję
5. Znali postać cygańskiej poetki Papuszy i część jej twórczości
6. Potrafili doszukać się specyfiki życia cygańskiego i ich losów w tworzonych przez Cyganów utworach
7. Wiedzieć jakimi zasadami kierują się Cyganie w swoim postępowaniu
8. Lepiej potrafili zanalizować film „Papusza”

NaCoBeZu (na co będę zwracał uwagę - kryteria oceny) – w trakcie zajęć nie należy dokonywać rozróżnienia Romowie/Cyganie – Polacy. Romowie/Cyganie są mniejszością etniczną w Polsce. Zatem należy używać sformułowania: Romowie/Cyganie polscy.

Czas trwania 2 godziny lekcyjne

Metody i formy pracy – dyskusja, praca w grupach, praca metodą projektową. Sala powinna być odpowiednio przygotowana: stoliki powinny zostać zestawione w 3 oddzielne stanowiska.

Pomoce dydaktyczne – komputer, rzutnik, ekran, flamastry, kredki, duże arkusze papieru, kartki A4, taśma samoklejąca, klej, nożyczki

Uwagi: - brak

Szczegółowy przebieg zajęć

Zadanie przed lekcją: Przed lekcją należy zadać zadanie uczniom: korzystając z różnych źródeł odpowiedz na następujące pytania. Podaj również źródła, z których korzystałeś (-aś):

- Skąd pochodzą Cyganie?
- Czy Cyganie mają swój język?
- co oznacza słowo Rom?

Po przeprowadzeniu lekcji zalecane jest obejrzenie przez uczniów z nauczycielem filmu „Papusza”.

1. „Strachy” „Filmowa kolekcja bajek” Fundacji Pogranicze. Na samym początku lekcji uczniowie oglądają krótki film animowany „Starchy”, który jest wprowadzeniem do tematyki lekcji. Po obejrzeniu nauczyciel moderuje dyskusję w klasie, na temat treści zawartej w krótkim filmie. Następnie nauczyciel zadaje uczniom pytania:

- Co to są uprzedzenia społeczne
- z czego mogą wynikać?
- Jakie mogą być konsekwencje uprzedzeń?

Podsumowaniem dyskusji jest krótka prezentacja nauczyciela dotycząca uprzedzeń. (załącznik nr 2)

2. Praca w grupach. Nauczyciel dzieli klasę na 3 grupy., w których uczniowie pracują do końca warsztatów. Każda z grup otrzymuje zadanie, które musi wykonać. Czas realizacji zadania to 45 minut.

Zadanie dla grupy 1:

Przeczytajcie tekst, a następnie narysujcie komiks, przedstawiający najważniejsze fakty z dawnych i współczesnych dziejów Cyganów polski. (Załącznik nr 3 Dzieje Romów)

Zadanie dla grupy 2:

Przygotujcie wystawę poświęconą Papuszy. Do wykorzystania macie informacje dotyczące Cygańskiej poetki Papuszy, jej wiersze, zdjęcia. Możecie przygotować ilustracje przedstawiające jej życie i twórczość. (Załącznik nr 4 Papusza)

Zadanie dla grupy 3:

Przygotujcie prezentację przedstawiającą podstawowe zasady, jakimi kierują się Cyganie. W prezentacji możecie użyć różnych form np. plastycznych, plakat, ilustracje (Załącznik nr 5 Romanipen)

3. Prezentacja prac grup. Po zakończonej pracy w grupach uczniowie/grupy przedstawiają rezultaty swojej pracy na forum klasy. Każda grupa ma 15 minut na prezentację.

Materiały pomocnicze

Załącznik nr 1 „Opowieści pogarnicza. Filmowa kolekcja bajek” Strachy

Załącznik nr 2 Uprzedzenia społeczne

Uprzedzenia społeczne (etniczne, wyznaniowe, wiekowe...) są to postawy polegające na powziętej z góry niechęci do innych jednostek lub zbiorowości tylko dlatego, że należą one do jakiejś wyodrębnionej grupy społecznej.

Typy uprzedzeń:

Uprzedzenia motywowane LĘKIEM – ukształtowane poprzez silne negatywne emocje: lęk, nienawiść, wstręt. Przejawiają się w zwiększaniu dystansu, izolacji, unikaniu zagrażających obiektów.

Upředzenia motywowane POCZUCIEM WYŻSZOŚCI – własnej lub grupowej – powstają na bazie pogardy, przekonań o odmienności i gorszości „innych”. Są przesłanką ataku i poszukiwań „kozła ofiarnego”.

Upředzenia motywowane NIEJASNOŚCIĄ – oparte SA na konfliktowych emocjach, takich jak zazdrość, zawiść, rywalizacja. Reakcją na takie upředzenia są nieprzewidywalne, uwarunkowane

Załącznik nr 3 “Dzieje Romów”

Cyganie —Romowie są znani na ziemiach polskich od sześciu stuleci.

Przybyli do Polski najprawdopodobniej na początku XV wieku z południowego Wschodu, choć dokładnie nie wiadomo skąd. Pierwsze świadectwo obecności Romów w Polsce pochodzi z 1401 r. Ich język wskazuje na indyjskie pochodzenie. Pozostałe elementy kulturowej osobowości przejęli w Bizancjum lub już w Europie. Początkowo ci egzotyczni przybysze, uprawiający kowalstwo i wróżbiarstwo, cieszyli się poparciem władz i wzbudzali u miejscowej ludności duży respekt. Wierzano, że odbywają oni pokutną pielgrzymkę za odstępstwo od wiary. Ponieważ pielgrzymka była w średniowieczu zajęciem godnym szacunku, wspomagano Cyganów pieniędzmi i jedzeniem. Stopniowo jednak przestawano wierzyć w pokutniczą misję Cyganów i ich sytuacja pogarszała się, bo lęk przed czarami i kradzieżą zamykał przed nimi drzwi wielu domostw. Coraz też częściej swe szalbierskie i wróżbiarskie sztuczki zamieniali na porządne profesje, które dawały środki utrzymania. W XVIII w. słynna była Akademia Smorgońska, w której Cyganie prowadzili szkołę tresury niedzwiedzi i małp. Przez długie lata „wolni ludzie gościńca” mogli swobodnie przemierzać Rzeczpospolitą. W Niemczech natomiast wydano edykty banicyjne, które odbierały im prawa obywatelskie i wysiedlano poza granice. Tych, którzy wracali, wieszano i palono na stosach. Wtedy nowe grupy Cyganów pojawiły się w Polsce. Wyzuci z praw, rabowali, urządzając wypadki z kryjówek w niedostępnych lasach i górskich jaskiniach. Z tego powodu, oprócz niechęci rodziła się też w polskich chłopach zazdrość, bo Cyganie byli ludem wolnym, nie przywiązanym, tak jak oni, do ziemi. W tym właśnie można upatrywać przyczyn utrwalenia się cygańskiej tradycji wędrowania — gdyby prowadzili osiadły tryb życia, mogliby stać się tak jak nasi chłopci warstwą ciemniejszą, Mogliby też mieć problemy z ucieczką w czasach szubienic i stosów. Pomimo pojawienia się uchwał banicyjnych dla Cyganów w 1565 i 1557 roku, Cyganie nadal przybywali do Polski. W 1578 roku Stefan Batory wydał ostrzejsze rozporządzenie, grożące represjami osobom tolerującym Cyganów w granicach swych ziem. Jednakże na Podlasiu Cyganie byli potrzebni, a nawet niezastąpieni jako rzemieślnicy. Ludność Podlasia zaczęła protestować. W rezultacie wprowadzono nowe postanowienia sejmowe, łagodzące poprzednie restrykcyjne zapisy. Na Podlasiu, gdzie przepisy były najłżejsze, znaleźli schronienie liczni Cyganie.

W praktyce, chociaż ustaw banicyjnych nie cofnięto, powoli odeszły w zapomnienie. A po kilku latach, w 1652 r. kancelaria królewska wydała przywilej pierwszemu oficjalnemu naczelnikowi Cyganów, zatwierdzając go na stanowisku „rządcy Cyganów” w Koronie i na Litwie.

Opracowano na podstawie: J. Ficowski, *Cyganie w Polsce. Dzieje i obyczaje*, Interpress, Warszawa 1989.

W pierwszych latach po II wojnie światowej w Polsce było zaledwie 14 tysięcy Cyganów. Wielu przywędrowało do powojennej Polski z terenów niegdysiejszej Rzeczypospolitej, bo przecież Polska była ich ojczyzną. Starali się żyć jak dawniej, jeżdżąc kolorowymi wozami z miejsca na miejsce i trudniąc się tradycyjnymi zawodami. Jeszcze w latach sześćdziesiątych XX wieku wędrujący polscy Cyganie nizinni jeździli wozami mieszkalnymi—podobnymi do cyrkowych—krytymi dachem, wyposażonymi w okna, bogato zdobionymi w wielobarwne wzory, rzeźbione w drewnie gryfy i smoki. W tamtych czasach każdy Cygan miał konia, wóz, pierzyny i psa. Tabor, czyli kilka wozów z rodzinami, ruszały wiosną, zaraz po Wielkanocy. Cyganie jeździli od jarmarku do jarmarku, trudniąc się handlem, głównie końmi. Stacjonowali po lasach. W dużym lesie tabor zostawiał umówione znaki na postojach: kije brzoźowe, sosnowe, świerkowe. Była to informacja dla innych taborów, kto był tu przed nimi. Tabor, spotykały się na weselach, sądach, swatach. Na zimę Cyganie odnajmowali pokoje i pomieszczenia dla koni po wsiach. Jednak w Polsce, tak jak i w innych krajach należących do tzw. obozu socjalistycznego, postanowiono zakończyć cygańskie wędrówki i zmusić Cyganów do osiadłego trybu życia. 24 maja 1952 r. rząd PRL uchwalił: „Prezydium rad narodowych wszystkich szczebli rozwiną na terenach, gdzie przebywają Cyganie, szeroką akcję wychowawczego oddziaływania na ludność cygańską w kierunku porzucenia przez nią koczowniczego trybu życia i przejścia na tory produktywnego życia osiadłego. Ministrowie: oświaty, zdrowia, kultury i sztuki, pracy i opieki społecznej, gospodarki komunalnej, przemysłu drobnego i rzemiosła, rolnictwa oraz prezes Centralnego Urzędu Szkolenia Zawodowego — ustalą niezbędne dla procesu produktywizacji szczegółowe potrzeby osiadłej i koczującej ludności cygańskiej oraz roztoczą stosowną opiekę nad tą ludnością każdy w swoim zakresie działania”. Zaraz potem komendant główny Milicji Obywatelskiej zarządził akcję „C”. W lasach odnaleziono 140 taborów. Do późnych lat siedemdziesiątych Cyganów rejestrowano na specjalnych kartach DPA-1. Odrębna sprawozdawczość obejmowała ich do połowy lat osiemdziesiątych. Cyganie nie chcieli zmieniać swojego trybu życia, nie chcieli zapisywać swoich dzieci do szkół, podejmować stałej pracy. Władza walczyła z nimi na różne sposoby. Milicjanci zatrzymywali tabor, kontrolowali, usiłovali spisywać ludność cygańską. W 1964 roku wydano prawo, zakazujące Cyganom poruszania się taborami i rozbijania obozowisk. Później stosunek władz do ludności cygańskiej w wielu krajach uległ zmianie. W Europie Zachodniej stopniowo niwelowano dystans, jaki dzielił społeczność cygańską od niecygańskiej. Zaangażowane były kościoły, organizacje pozarządowe, szkoły, naukowcy. Dopiero na początku lat siedemdziesiątych powstała pierwsza międzynarodowa

organizacja cygańska Romani Union (Związek Cyganów). W różnych źródłach różnie podawana jest liczba Cyganów w Polsce, określa się ją na około od 25 do 50 tysięcy. Mieszkają na terenie całego kraju, głównie w miastach i miasteczkach. Kultura cygańska stała się przez wieki częścią kultury polskiej. Od 1989 roku w Gorzowie Wielkopolskim odbywają się Międzynarodowe Spotkania Zespołów Cygańskich „Romane Dyvesa”. Od roku 1979 w Muzeum Okręgowym w Tarnowie istnieje jedyna na świecie stała wystawa poświęcona Cyganom, gromadząca pokaźne zbiory etnograficzne. Od 1991 r. działa Stowarzyszenie Romów w Polsce. Co roku w Gorzowie Wielkopolskim i Ciechanowie odbywają się festiwale zespołów cygańskich.

Załącznik nr 4 Papusza

Twórczość literacka Cyganów/Romów jest zjawiskiem nowym, ponieważ przez wieki Romowie nie potrzebowali słowa pisanego, rozwijając jedynie tradycję ustnego przekazu – baśni, legendy. Dlatego na szczególną uwagę zasługują Papusza – Bronisława Wajs. Historia jej życia jest zarówno niezwykła jak i tragiczna. Jej Życie jest ilustracją drogi od słowa mówionego do słowa pisanego – poezji. To przejście było pokonaniem przez Papuszę wewnętrznej, kulturowej bariery. Dzięki jej wierszom mamy okazję poznać cygańską wrażliwość i właściwe im postrzeganie rzeczywistości. W jej wierszach dominuje temat wolności, wędrówki, życia w lesie i tęsknoty za drogą.

Papusza, czyli po cygańsku „lalka”, to pseudonim literacki Bronisławy Wajs, pierwszej znanej poetki cygańskiej żyjącej w Polsce. Dokładna data jej urodzenia nie jest znana. Sama podawała rok 1909, natomiast w dokumentach figuruje 30 maja 1910 lub 17 stycznia 1908 roku. Umiejętność płaciła swym przygodnym nauczycielom. Przed II wojną światową podróżowała z taborem po Wołyniu, Podolu i Wileńszczyźnie. W latach powojennych przemieszczała się po polskich ziemiach zachodnich. W jej pokoleniu umiejętność pisania i czytania wśród Cyganów polskich była wyjątkiem. Poślubiła Dionizego Wajsa — harfiarza grupy muzycznej Cyganie, do której potem należała. Wpłynęło to na jej zainteresowanie się pieśnią cygańską i poetyckie „snucie” do muzyki. W 1949 roku, zachęcona przez Jerzego Ficowskiego, znawcę problematyki cygańskiej i tłumacza cygańskich utworów, zaczęła zapisywać swe pieśni, które przetłumaczone na język polski spotkały się z entuzjastycznym przyjęciem krytyków i poetów, między innymi Juliana Tuwima. Rozkwit jej twórczości nastąpił około 1950 roku, zaraz po porzuceniu wędrówek i koczowniczego trybu życia.

Żegnając w swych wierszach wędrówki i młodość, stała się piewczą losów całego swego narodu, wyrazieliwą jego powszechnych sentymentów, nawyków i tęsknot. Przez swych współbraci, których opuściła, została uznana za zdrajczynię i obwiniana za kolaborację z niecygańskim środowiskiem. Zamieszkała najpierw w Żaganie, a później w Gorzowie Wielkopolskim. Na skutek choroby zaprzestała twórczości literackiej i zamilkła na siedemnaście lat. Pod koniec lat sześćdziesiątych napisała jeszcze kilka ostatnich pięknych wierszy. Zmarła 8 lutego 1987 roku. Jednym z pierwszych zapisanych jej wierszy, który

zadeedykowała Julianowi Tuwimowi jest „Pieśń cygańska z Papuszy głowy ułożona”. Wiersze poetki z cygańskiego przetłumaczył Jerzy Ficowski, a wydawane były w Polsce trzykrotnie w latach 1956, 1973 i 1990.

Początkowo jej twórczość przyniosła jej niesławę wśród własnego ludu i zainteresowanie na świecie. Dziś Papusza jest cygańskim powodem do dumy. Wymieniona wśród nazwisk 60 najwybitniejszych kobiet, które wpłynęły na bieg polskiej historii. Mówią o niej encyklopedie, organizowane są konkursy poetyckie jej imienia. Wiersze Papuszy przetłumaczono na wiele języków: niemiecki, angielski, francuski, hiszpański, szwedzki i włoski.

Opracowano na podstawie: J. Ficowski, *Cyganie w Polsce. Dzieje i obyczaje*

Wiersze Papuszy:

Woda, która wędruje

Już dawno przeminęła pora

Cyganów, którzy wędrowali.

A ja ich widzę:

są bystrzy jak woda

Mocna, przejrzysta,

Kiedy przepływa.

I domyślić się można,

Że przemówić pragnie.

Biedna, nie zna żadnej mowy,

Żeby nią gadać, żeby śpiewać.

Coraz to pluśnie tylko srebrnie,

Zaszemrze jak serce

Woda mówiąca.

Tylko koń, co na trawie się pasie

Niedaleko stajni

Słucha jej i szum rozumie.

Ale ona nie ogląda się za nim,

Umyka, odpływa dalej,

By oczy nie mogły dojrzeć

Rzeki, która wędruje.

(Papusza, Lesie, ojciec mój, tłum. Jerzy Ficowski, Warszawa 1990)

Las

Pokochał mnie las,

dał mi cygańskie słowo.

Wiatr nauczył mnie śpiewać,

rzeka płakać pomogła.

Wszystkie kwiaty leśne

szyją mi spódnice.

Wszystko, co w lesie żyje,

to siostry moje i bracia.

Najmilsze moje lasy

dymy wznoszą pod niebo,

ogniska Boga proszą,

by las nie zajął się ogniem.

Dziś, jutro życie mi się skończy

i w lesie moim zostaną

moje niemądre pieśni.

I zaśpiewa je las

czarny, zielony, czerwony

(Papusza, *Pieśni mówione*, tłum. J. Ficowski, Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1973)

Krwawe lzy. Co za Niemców przeszliśmy na Wołyniu w 43 i 44 roku

W lasach bez wody, bez ognia —głód wielki.

Gdzie miały spać dzieci? Nie ma namiotu.

Nie można ognia rozpalać nocą,

W dzień dym Niemcom dałby znak.

Jak żyć z dziećmi zimą wielką?

wszystkie bosa...

Kiedy nas mieli Niemcy wymordować,

Najpierw nas wzięli do ciężkiej roboty.

Jakiś Niemiec nocą do Cyganów przyszedł:

—Coś wam powiem niedobrego:

chęć was pozabijać tej nocy!

Nikomu nie mówcie,

bo ja jestem Cygan czarny,

krew z krwi —prawdziwy!

Niech Bóg da wam szczęście

w czarnym lesie...

te słowa powiedział,

ucałował wszystkich...

Dwa, trzy dni nie ma co jeść

i spać chodzą głodni.
oczy się nie zamykają,
patrzą w gwiazdy...
Boże, pięknie jest żyć!
Niemcy żyć nie pozwalają.
Ach, ty moja gwiazdeczko!
O brzasku jesteś wielka!
Oślepi Niemcom oczy!
Nie pokazuj im drogi dobrej!
Wskaż im fałszywą drogę,
Żeby żyć mogło żydowskie i cygańskie dziecko!

Ziemia moja — jestem twoją córką
Byłaś bólem przebita,
Ziemia, ty we śnie płakałaś
jak Cyganiątka małe
we mchu ukryte.
Ja cię bardzo przepraszam, ziemia,
za moje pieśni złe,
za cygańskie znaki.
Złóż swoje i moje ciało razem,
po wszystkim, kiedy umrę, ty przyjmij mnie!

...

(Papusza, *Ziemia moja — jestem twoją córką* w: *Pieśni mówione*, tłum. J. Ficowski,
Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1973)

Załącznik nr 5 Romanipen

Cyganie od wieków hołdują niepisanemu kodeksowi zakazów obyczajowych, zwanemu romanipen. Jeśli niecygańskie prawo sprzeczne jest z ich zwyczajami, to je po prostu ignorują. Romanipen jest utrwalonym przez tradycję zbiorem wzorców zachowań. Normy zwyczajowe, które składają się na romanipen to: gościnność i oddawanie szacunku należącym do wspólnoty, oddawanie czci starszym, mówienie prawdy wobec „swoich”, przestrzeganie w sposób rygorystyczny zespołu norm obwarowanych skalaniem, czyli zhańbieniem. Normy te to zakazy podzielone na dwie kategorie: wielkich i małych skalań. Skalanie to stan dotkliwy— hańba. Nie wolno jeść i pić wśród swoich, nie wolno bywać w ich mieszkaniach. Ze skalaniem nawet rodzona matka nie usiądzie przy stole. Ważne spory rozstrzyga zwierzchnik, nazywany Siero Rom (Cygan Głowa) albo Baro Siero (Wielka Głowa). On wyznacza sposób i czas oczyszczenia. Nie jest on jednak dyktatorem ani królem. musi liczyć się z opinią dostojnych starców, wielkich rodów. A wieści wśród Cyganów rozchodzą się bardzo szybko.

Cyganie wierzą w boską sprawiedliwość. Tego, kto przysięga krzywo przed boskim majestatem, spotka kara. Zgodnie ze świętym obyczajem Romów przysięgę złożyć trzeba przed Bogiem, Kościołem, radą starszych. Cyganie oceniają siebie i innych poprzez własne wzorce kulturowe. Jeśli coś nie przystaje do ich wzorów i wartości, jest przez nich postrzegane jako negatywne i odrzucone.

Andrzej Mirga i Lech Mróz (Tychże, Cyganie. Odmienność i nietolerancja, warszawa 1994) wymieniają następujące kryteria „bycia człowiekiem” – bycia Romem:

- Solidarność grupowa
- Język używany w kontaktach wewnątrzgrupowych
- Stosunek do ludzi starszych
- Praca niekontrolowana przez „gadziów”
- Mobilność przestrzenna
- Zdolność oddzielania tego, co czyste od tego, co nieczyste
- Bycie Romem – czyli akceptacja samego siebie, własnej tożsamości etnicznej

„Brudni” Cyganie – tak powszechnie są postrzegani Romowie. Tymczasem z ich perspektywy to gadziowie (nie-Cyganie) są brudni, ponieważ nie stosują się do zakazów, zasad Romanipen, których nie przestrzeganie powoduje skalanie, stanie się nieczystym. Do takich zakazów należy na przykład zachowanie zasad czystości rytualnej przy przygotowywaniu pokarmów.

Życie osiadłe, życie w drodze Cyganie przybyli do Europy jako lud wędrujący, koczowniczy. Sami w różny sposób tłumaczyli swoją wędrówkę, jest ona niewątpliwie częścią cygańskiego etosu, to właśnie dlatego w pieśniach i poezji cygańskiej obecny jest temat lasu, rzeki, obozowiska.

Słowniczek:

GADZIO – nie-Rom. Osoba nie będąca Romem/Cyganem

ROM w języku romani oznacza człowieka, mężczyznę. Wśród samych Cyganów, a także w użyciu powszechnym pojawiła się nazwa Romowie, zastępująca pejoratywną w odczuciu niektórych nazwę Cyganie. Jednak nawet wśród samych Cyganów nie ma tu jednolitego stanowiska, która nazwa jest lepsza.

ROMANI – język cygański/romski. Wywodzi się z indo-aryjskiej grupy języków nowoindyjskich. Istnieje bardzo wiele dialektów romani, bowiem Cyganie/Romowie wędrując tworzyli, pod wpływem języków miejscowych, różne odmiany romani. Obecnie zróżnicowanie jest tak duże, że nie zawsze możliwe jest porozumienie Cyganów/ Romów z odległych krajów mówiących odmiennymi dialektami. Język romani do niedawna nie miał formy pisanej.

RROMANIPEN - kodeks, romski sposób życia, według którego należy podkreślać swoją „romskość”. Mówić po romsku z członkami swojej społeczności, okazywać szacunek i posłuszeństwo starszym oraz pomagać sobie nawzajem.

Słowa kluczowe

SCENARIUSZ O ROMACH

PAPUSZA

MNIEJSZOŚĆ ROMSKA

ROM

ROMOWIE

CYGANIE

CYGAN

ROMANIPEN

ZASADY ROMSKIE

Bibliografia:

Ficowski J, *Cyganie w Polsce. Dzieje i obyczaje*, Interpress, Warszawa 1989.

Mirga A, Mróz L. *Tychże, Cyganie. Odmienność i nietolerancja*, Warszawa 1994)

Papusza, *Ziemio moja — jestem twoją córką w: Pieśni mówione*, tłum. J. Ficowski, Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1973

Papusza, *Lesie, ojciec mój*, tłum. Jerzy Ficowski, Warszawa 1990

Papusza, *Pieśni mówione*, tłum. J. Ficowski, Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1973)

Papusza, *Lesie, ojciec mój*, tłum. Jerzy Ficowski, Warszawa 1990